

УДК: 343.9

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-1-17-285-290><https://orcid.org/0000-0001-6579-126X>**Сперкач Наталія Анатоліївна,**

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та процесу

Державного податкового університету

<https://orcid.org/0009-0001-1839-8278>**Якимчук Олександра Ярославівна,**

здобувачка вищої освіти

Державного податкового університету

<https://orcid.org/0009-0008-3748-2572>**Шемчук Євгеній Вікторович,**

здобувач вищої освіти

Державного податкового університету

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ЗЛОЧИННИХ ТЕНДЕНЦІЙ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Анотація. У статті розглянуто актуальну проблему впливу сучасних цифрових технологій на злочинну поведінку серед неповнолітніх. Акцент зроблено на тому, що стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних засобів не лише відкриває нові можливості для розвитку суспільства, а й створює серйозні ризики в контексті безпеки. Зокрема, підкреслено, що неповнолітні, як найбільш активна група користувачів цифрового середовища, часто не лише стає жертвою кіберзлочинів, але й безпосередньо залучається до їх вчинення. У центрі дослідження — такі форми цифрової злочинності, як кібербулінг, онлайн-шахрайство та поширення забороненого контенту, які мають потенційно негативні наслідки для психічного здоров'я та соціалізації неповнолітніх осіб.

Особливу увагу приділено аналізу причин злочинної активності неповнолітніх в онлайн-просторі. Виявлено, що високий рівень цифрової компетентності, технічна грамотність, а також знижений рівень правової обізнаності та відповідальності сприяють тому, що саме неповнолітні дедалі частіше фігурують серед правопорушників у сфері кіберзлочинності. У статті висвітлені ключові технологічні й соціальні чинники, які сприяють зростанню цих негативних тенденцій, серед яких — недостатній контроль з боку держави, складність ідентифікації анонімних користувачів та необхідність вдосконалення технічної підготовки правоохоронних органів.

Авторами запропоновано низку комплексних заходів, спрямованих на подолання зазначених викликів, зокрема через розвиток цифрової освіти, інтеграцію модулів з кіберетики до навчальних програм, створення альтернативних каналів реалізації технічних навичок неповнолітніх, просвітницьку роботу та вдосконалення законодавчих норм. Зроблено висновок про необхідність міжсекторальної співпраці — держави, освітніх інституцій, батьків та цифрових платформ — для формування безпечного й етичного цифрового середовища. Розкрито важливість ресоціалізації неповнолітніх правопорушників та формування відповідального ставлення до цифрових технологій, як основи превенції кіберзлочинності серед неповнолітніх.

Ключові слова. Інформаційні технології, злочинність, неповнолітні, інтернет, кіберзлочинність, кібербулінг, онлайн-середовище, онлайн-шахрайство, анонімність.

***Annotation.** The article examines the current problem of the impact of modern digital technologies on criminal behavior among minors. The emphasis is on the fact that the rapid development of information and communication technologies not only opens up new opportunities for the development of society, but also creates serious risks in the context of security. In particular, it is emphasized that young people, as the most active group of users of the digital environment, often not only become victims of cybercrimes, but are also directly involved in their commission. The focus of the study is on such forms of digital crime as cyberbullying, online fraud, and the distribution of prohibited content, which have potentially negative consequences for the mental health and socialization of minors.*

Particular attention is paid to the analysis of the causes of criminal activity of minors in the online space. It was found that a high level of digital competence, technical literacy, as well as a reduced level of legal awareness and responsibility contribute to the fact that minors are increasingly appearing among offenders in the field of cybercrime. The article highlights key technological and social factors contributing to the growth of these negative trends, including insufficient state control, the difficulty of identifying anonymous users, and the need to improve the technical training of law enforcement agencies. The authors propose a number of comprehensive measures aimed at overcoming these challenges, in particular through the development of digital education, the integration of cyberethics modules into curricula, the creation of alternative channels for the implementation of technical skills of young people, educational work, and the improvement of legislative norms. The conclusion is made about the need for intersectoral cooperation — the state, educational institutions, parents, and digital platforms — to form a safe and ethical digital environment. The importance of resocialization of young offenders and the formation of a responsible attitude towards digital technologies as the basis for the prevention of cybercrime among minors is revealed.

***Keywords:** Information technology, crime, youth, Internet, cybercrime, cyberbullying, online environment, online fraud, anonymity.*

Вступ. Сьогодні, жодну сферу діяльності не оминули сучасні технології, які з'явилися досить давно, однак з кожним днем вони вдосконалюються та з'являються нові технічні розробки. Головною метою сучасних технологій є покращення життя, спрощення отримання послуг, комунікації, можливість отримати певне благо на відстані. Однак, розвиток сучасних технологій та впровадження нових цифровізаційних форм взаємодії людей має і негативну сторону. Так, сучасні технології досить часто використовуються особами злочинців при вчиненні кримінальних правопорушень, оскільки велика кількість людей немає спеціальної освіти або знань у сфері інформаційних технологій, і відповідно не може захистити себе на достатньому рівні та можуть стати жертвами таких правопорушень. В свою чергу, існує категорія людей які цим користуються, та вчиняють кримінальні правопорушення за допомогою інформаційних технологій. Найпоширенішими видами протиправних дій із застосування сучасних технологій вважаються: кібербулінг, онлайн – шахрайство, поширення забороненого контенту (порнографічні матеріали, екстремістські) , які в свою чергу можуть призвести до таких негативних наслідків як самогубство. Цілком логічним такими злочинцями найчастіше стають неповнолітні, оскільки вони більш схильні до розуміння нюансів функціонування інформаційних технологій, а також, в них низький поріг страху настання відповідальності, високий рівень сміливості та рішучості, тощо.

Дана проблема сьогодні набула таких наслідків, що люди не довіряють жодним повідомленням у месенджерах, рекламі, бояться заходити у них, бояться користуватися електронними державними послугами, тощо. В свою чергу, відсутність належного розслідування даного виду кримінальних правопорушень, проблематика виявлення та встановлення особи злочинця, тощо призводять до того, більшість із аналізованих кримінальних правопорушень залишаються латентними. Саме тому, важливим є дослідження

впливу сучасних технологій на розвиток злочинних тенденцій серед неповнолітніх з метою розуміння масштабу проблеми та пошуку способів її подолання і вирішення.

Виклад основного матеріалу. Оскільки неповнолітні активно користуються інтернетом для комунікації, навчання та розваг, існують нові форми злочинності, такі як кібербулінг, онлайн-шахрайство, поширення забороненого контенту (порнографічні матеріали, екстремістські), які в свою чергу можуть призвести до таких негативних наслідків як самогубство.

Отже, вважаємо за необхідне розглянути причини та сутність найбільш поширених серед неповнолітніх злочинних дій з використанням сучасних технологій.

Соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, TikTok, є потужними платформами для самовираження, але водночас вони створюють нові можливості для здійснення кримінальних правопорушень. Одна з найбільших проблем — це кібербулінг та цькування, яке поширюється через публікації, коментарі та повідомлення в мережах. Кібербулінг-визначається як систематичне переслідування, приниження або залякування особи з використанням цифрових технологій: соціальних мереж, месенджерів, електронної пошти та інших засобів онлайн-комунікації [1]. Особливістю кібербулінгу є його безперервний характер, а також анонімність агресора, що ускладнює ідентифікацію джерела загрози та посилює психологічний тиск на жертву.

За даними різноманітних досліджень, жертви кібербулінгу частіше зазнають симптомів депресії, тривожних розладів, мають знижений рівень самооцінки, а у важких випадках — можуть вдаватися до аутоагресивної поведінки або навіть суїциду. Суттєву роль у поширенні кібербулінгу відіграють як відсутність ефективних механізмів контролю в цифровому середовищі, так і низький рівень цифрової грамотності серед неповнолітніх [2, с.167].

Боротьба з кібербулінгом вимагає комплексного підходу, який поєднує правові, освітні, психологічні та технологічні заходи. Ефективне протистояння цьому явищу передбачає як превентивні дії, так і механізми своєчасного реагування на випадки агресивної поведінки в онлайн-середовищі. Першочергове значення має формування цифрової грамотності серед підлітків, що включає навички безпечної онлайн-комунікації, критичного мислення та вміння розпізнавати прояви кібербулінгу. Освітні установи повинні впроваджувати просвітницькі програми, які охоплюють не лише учнів, але й педагогів та батьків, забезпечуючи їм інструменти для виявлення й реагування на такі випадки. Важливим є також створення безпечного психологічного середовища в школах, у межах якого жертви можуть звернутися по допомогу без страху осуду. Надання психологічної підтримки має здійснюватися кваліфікованими фахівцями, зокрема шкільними психологами або соціальними працівниками. На законодавчому рівні необхідно вдосконалювати механізми відповідальності за вчинення кібербулінгу та забезпечувати ефективне розслідування таких випадків. Соціальні мережі та цифрові платформи, у свою чергу, мають розробляти системи автоматичного виявлення агресивного контенту та забезпечувати можливість швидкого блокування зловмисників [3, с.45].

Таким чином, подолання кібербулінгу вимагає міждисциплінарної взаємодії всіх зацікавлених сторін — держави, освітніх закладів, сім'ї, технічних платформ та самих неповнолітніх, яка повинна бути активно залученою до формування етичного онлайн-середовища.

Також, не менш важливим питанням в аспекті впливу сучасних технологій на розвиток злочинної поведінки серед неповнолітніх є можливість вчинення онлайн – шахрайства. З розвитком цифрових технологій виникли нові методи шахрайства, де неповнолітні стають як жертвами, так і виконавцями. Онлайн-шахрайство включає в себе різноманітні форми обману, такі як фішинг (крадіжка особистих даних через фальшиві вебсайти або електронні листи), продаж неіснуючих товарів або послуг, а також обман через інтернет-магазини. Сучасні тенденції вказують на те, що серед осіб, залучених до вчинення таких кримінальних правопорушень, дедалі частіше фігурують неповнолітні. Це зумовлено високим рівнем

цифрової обізнаності молодого покоління, їхньою технічною грамотністю, гнучкістю мислення та здатністю швидко адаптуватися до нових технологій. Неповнолітні значно легше освоюють навички програмування, роботи з анонімними мережами, інструментами обходу систем безпеки та маніпулятивними техніками, такими як фішинг чи соціальна інженерія. Деякі з них, часто без повного усвідомлення юридичних і етичних наслідків своїх дій, долучаються до онлайн-шахрайства як засобу швидкого збагачення або задоволення інтересу до хакерської діяльності [4, с. 641].

Серед поширених форм шахрайства, які використовують неповнолітні кіберзлочинці, — створення піддроблених сайтів для збору персональних даних, використання шкідливого програмного забезпечення для зчитування банківських даних, а також участь у схемах фінансового шахрайства через соціальні мережі. У деяких випадках ці дії координуються через закриті онлайн-спільноти або форуми, де обмінюються інструкціями, інструментами та інформацією про потенційних жертв [5, с.419].

Негативним є той факт, що внаслідок відсутності ефективної профілактики та правової обізнаності, деякі неповнолітні особи не сприймають свої дії як кримінально карані, вважаючи онлайн-середовище «простором без правил». Це підкреслює необхідність цілеспрямованих заходів — зокрема, включення основ цифрової етики та кібербезпеки до шкільних та університетських програм, а також створення альтернативних можливостей для неповнолітніх реалізовувати свої цифрові навички у правовому полі (наприклад, через участь у «білих» хакерських проєктах або IT-стартапах). Ефективна протидія онлайн-шахрайству, зокрема з боку неповнолітніх, потребує міжсекторального підходу, що об'єднує освітні, соціальні, правові та технологічні інструменти. Зважаючи на те, що неповнолітні часто залучаються до кіберзлочинної діяльності завдяки високому рівню цифрової грамотності та технічній обізнаності, ключовим завданням стає перенаправлення їхніх навичок у конструктивне русло [6, с.117].

Крім того, інтернет створює легкий доступ до порнографічного та насильницького контенту, який може впливати на формування норм і поведінки неповнолітніх. Часто неповнолітні стикаються з таким контентом без належної підготовки або розуміння його наслідків. Це може призвести до спотвореного сприйняття здорових міжособистісних стосунків, розвитку девіантних поглядів і поведінки [7].

Що стосується виявлення винних осіб та притягнення їх до відповідальності за кіберзлочини, то варто відмітити, що нажалі статистика не втішна, про свідчить невелика кількість вироків опублікованих у Єдиному державному реєстрі судових рішень у цій категорії кримінальних правопорушень [8]. Технології розвиваються дуже швидко, і правоохоронні органи часто не встигають адаптувати свої методи розслідування до нових викликів. Нові форми кіберзлочинів з'являються регулярно, а відстеження новітніх технологічних рішень вимагає постійної освіти та оновлення інструментів для збору доказів. Нові методи шифрування, анонімізації (наприклад, VPN або криптовалюти) та інші інструменти для забезпечення анонімності користувачів дозволяють злочинцям уникати виявлення. Кіберзлочинці можуть легко змінювати свої тактики, що ускладнює правоохоронним органам процес виявлення та ідентифікації правопорушників. Програмне забезпечення, яке використовують злочинці для кібератак, швидко оновлюється, що ускладнює правоохоронцям ідентифікацію та збирання доказів.

Таким чином, враховуючи зазначені вище положення, на нашу думку, до ефективних заходів запобігання негативного впливу сучасних цифрових та інформаційних технологій на злочинність серед неповнолітніх можна віднести наступні:

1. Освіта та цифрова етика. Впровадження системної освіти з основ цифрової безпеки, права та етики вже з раннього віку є критично важливим. Школи та університети мають інтегрувати в навчальні програми модулі з питань юридичної відповідальності за дії в цифровому просторі, основи кіберетики, а також кейси, які демонструють наслідки участі в шахрайських схемах.

2. Альтернативи для самореалізації неповнолітніх в ІТ. Створення умов для легальної реалізації цифрових навичок неповнолітніх є ефективним способом профілактики. Це можуть бути участь у хакатонах, «білих» хакерських програмах, стартап-інкубаторах або проєктах, де неповнолітні спеціалісти застосовують свої знання у сфері безпеки, програмування чи аналізу даних в етичний спосіб.

3. Сприяння критичному мисленню та відповідальності. Через просвітницькі кампанії, соціальні ініціативи та роботу з лідерами думок у молодіжному середовищі необхідно формувати у неповнолітніх усвідомлення особистої відповідальності за цифрові дії, включно з розумінням правових наслідків шахрайства.

4. Виявлення та супровід «груп ризику». Заклади освіти, соціальні служби та психологи мають співпрацювати для раннього виявлення неповнолітніх, яка проявляє інтерес до забороненої хакерської діяльності, та надавати їм підтримку й альтернативи розвитку. Особлива увага має приділятися мотиваційним аспектам: часто неповнолітні залучається до шахрайства через брак можливостей, соціальну ізоляцію або економічну потребу.

5. Вдосконалення законодавства та правоохоронних механізмів. Потрібні сучасні законодавчі підходи, які не лише карають, але й враховують вік, наміри та контекст дій неповнолітніх. Важливо впроваджувати програми ресоціалізації та перевиховання для неповнолітніх кіберзлочинців, зокрема через громадські роботи у сфері кібербезпеки або проходження спеціалізованих курсів.

Висновок. Сучасні технології відкривають безліч можливостей для розвитку неповнолітніх, однак вони також створюють нові ризики та загрози. Кібербулінг, інтернет-залежність, екстремістські погляди, доступ до порнографії та насильницького контенту — це лише деякі з негативних наслідків, які можуть виникати внаслідок використання цифрових технологій серед неповнолітніх. Тому важливо працювати над підвищенням цифрової грамотності серед неповнолітніх, а також розвивати законодавчі та соціальні механізми для боротьби з такими проявами злочинності в інтернеті.

Ключовими заходами для зменшення цих загроз є підвищення цифрової грамотності серед неповнолітніх, впровадження навчальних програм з безпеки в інтернеті, а також вдосконалення законодавства для боротьби з кіберзлочинами. Системне навчання неповнолітніх відповідальним навичкам користування технологіями та інтернетом є необхідним для формування здорових онлайн-звичок і забезпечення їх безпеки в цифровому середовищі.

Крім того, важливо створювати ефективні механізми віктимологічної профілактики та зменшення рівня віктимності жертв кібербулінгу та інших цифрових кримінальних правопорушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЮНІСЕФ Кібербулінг – що це та як це зупинити? URL: <https://www.unicef.org/ukraine/cyberbullying>
2. Танасійчук І.М. Кібербулінг в соціальних мережах: філософський аспект. Новітні тенденції в науці: Матеріали 3-ї Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 16-17 травня 2024 року. Дніпро, Україна. с.166 – 168
3. Бедан В.Б. Проблема кібербулінгу у молодіжному середовищі: теоретичний аналіз. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. №1. 2022. С. 42 – 47
4. Чекмарьова І.М. Шахрайство в інтернеті як один із видів шахрайства. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». №2. 2024. С.639 – 643
5. Севрук І.Ю. Види шахрайств, що вчиняється через мережу інтернет. Редакційна колегія, 2023. С. 418–421
6. Дубина В.Є., Калякін С.В. Попередження шахрайства і торгівлі людьми в кіберпросторі. Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми: зб. матеріалів міжнар. наук. – практ. конф. (м. Вінниця, 31 трав. 2023 р.). Вінниця: ХНУВС, 2023. С. 116–118.

7. Ясенев М.О. Девіантна поведінка студентського середовища та його причини. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/18936/1/Zbirka_Aktualni%20pytannia%20suchasnoho%20sotsiohumanitarnoho%20znannia%202022-92-93.pdf
8. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
9. Топчій, В. В. Цифровізація у системі детермінант злочинності. Ірпінський юридичний часопис. №1(14). 2024. С.132–137
10. Орлов Р.Р., Окушко А.В. Різновиди онлайн шахрайств та методи протидії злочинам у мережі Інтернет. Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності: матеріали круглого столу, м. Харків, 14 грудня 2023 р. Харків, 2023. С. 50–52